

R a a m a t u d

Henn Saari „Keelehääling“

Henn Saari „Keelehääling“.
Eesti Raadio „Keeleminutid“ 1975–1999.
Koostanud ja toimetanud Sirje Mäearu.
Eesti Keele Instituut. Eesti Keele Sihtasutus.
Tallinn, 2004. 956 lk

„Mis on keel? Õieti tuleb vist küsida, milline ta on ja kus ta on. Keel on meisse igäihesse lapsest peale kodeeritud, ta elab meie sees ega olegi nii absoluutselt ühiskondlik, nagu arvata võiks. Keel on tublisti selle nägu, kelle sees ta elab. On neid, kes emakeelt tõesti oskavad. On ka neid, kes teda – ütleme tõsise sõnaga – ei oska, s.t räägivad ja kirjutavad ju ka, aga! Siis võtavad sulle varrest imemise vaev ja keeleviigade kimpu sattumise oht meele hapuks. Kes aga keelt tõesti oskab, sellele on ta üks lõpmata mitmekesine, ja mis peaasi, üks lõpmata heatujuline asi.“ (Keeleminutid 160)

Kolmkümmend aastat ja 329 saadet: nii kaua ja nii palju pidas Henn Saari Eesti Raadios „Keeleminutite“ saateid, millest esimene kõlas eetris 15. veebruaril 1969 ja viimane 25. juulil 1999. Neis raadioesinemistes tuli juttu paljudest keeleasjadest, aga olgu teema mis tahes, ikka kumas sellest läbi Henn Saari põhihoiak, mure ja hool emakeele käekäigu pärast ning püsiv soov näidata keelt tema rikkuses, rääkida keele arengu seaduspärasustest ja teadliku suunamise võimalikkusest.

„Keeleminutite“ eesmärk oli kuulaja harimine populaarses vormis: olgu tegemist grammatikapeensustega või sõnalugudega, ikka oskas Henn Saari hoida jagatavate tarkuseterade raskust sobivas vahekorras nende esitamise lihtsusega. Lahe ja rahvalik jutt, kus peale sõnastuse ka esitatava hääldus, iga paus ja rõhkki olid hoolikalt läbi

kaalutud, köitis kuulajaid ning pani neid igakuist saadet pikisilmi ootama.

Kolme aastakümnet täitsid saated, mille teemaks olid nimed mitme kandi pealt, keelekorraldus ja keelehoole, eesti keele uurimine, uurijad ning tähtsündmused, keelepoliitika, kirjakeele allkeeled, murded kui kirjakeele jaoks ammendamatu varaait, sõnade päritolu ja saamise viisid, vormi- ja lauseõpetuse seigad, teiste keelte mõju eesti keelele, uudiskeelendid, oskuskeel ja oskuskeelendid, ülevaadet ilmunud ja ilmuvatest teostest ning keeleelust ja palju muud. Nii mõnigi kord andis saatele tõuke üks või teine päevasündmus või kuulajate küsimused.

1976. aastal ilmus kirjastuse Valgus väljaandel „Keelehääling”, mis võttis kokku tähtsama aastail 1969–1974 peetud „Keeleminutitest”. Raamat oli keelehuviliste seas väga hinnatud ja loomulikult oodati ka uut kogumikku, ent see sai teoks juba ilma Henn Saarita.

Äsja ilmunud „Keelehääling” jätkab ülevaadet kõigist järgnenud „Keeleminutitest”. Kui esimeses raamatus rühmitas autor oma saated teemade järgi, siis teises raamatus otsustati materjal esitada kronoloogiliselt. Üks põhjusi oli muidugi see, et ilma autorita oleks saateid (eriti neid, kus juttu mitmel teemal) raske ja ehk vägivaldnegi temaatiliselt jagada ja taas tervikuks ühendada. Samas pakub aga kronoloogiline järjestus ajastutruud pilti omaaegsest keele- ja ühiskonnaelust, selle hoiakutest ja meeleoludest.

Kogumikus on loobutud ka kommentaaridest. Küll on lugejale käsitletud teemades orienteerumisel toeks sisujuht, mis viitab olulismatele mõistetele, isikutele, kohtadele, väljaannetele, sõnadele ja sõnasugemetele.

Aastail 1975–1999 peetud 268 saatest on kogumikku valitud umbkaudu neli viiendikku – ja nõnda, et põhiteemad oleksid enam-vähem proportsioonis. Teksti toimetamisel on püütud säilitada autori lahedat eestistiili. Siin-seal on tehtud üksikuid kärpeid – kohtades, kus kuulajale on võetud kokku eelmise või mõne varasema saate põhisisu. Paks ja mahukas „Keelehääling” pakub keelehuvilistele tuhatkond lehekülge põnevat ja harivat lugemist.

Sirje Mäearu